

Hónapló

Parászka Boróka

Mocskos haszon

Elfojtás és robbanás: ez a dinamikája azoknak az időknek, amelyeket élünk. Két hónap elzárttság után és részleges lazítást követően izzik és elnémul a közélet. Már érződik a Trianon-centenárium feszültsége, „június 4. az összetartozás napja” tíz éve, elkerülhetetlenül ismétlődnek a viták arról, ki vette el Erdélyt. (Zavarba jövök ennél a leegyszerűsítésnél, árnyalnám, de hiába. Ez a kérdés így merül fel a magyar közéletben. Száz év után ugyanúgy ismétlődnek az irredenta rögeszmék, közhelyek, százévnyi helyben topogás, miközben a valódi Erdély már messze-messze ködlik, ismeretlenül és szeretetlenül a magyarországi vitatkozóknak számára.) Még nem oldódtak fel és meg azok a kérdések, hogy tényleg az-e a világméretű egészségügyi katasztrófa, aminek látszik, tényleg okkal kényszerítették-e emberek millióit az otthon ülésre, a munka-pénzkereset-üzlet felfüggesztésére.

74

Globális vakság: rémhírek arról, honnan jött, hova megy a vírus, melyik ország hogyan reagált vagy nem reagált, kinek volt igaza. Százévnyi távlatból ugyan hogyan lehetne pontosan látni és érteni, miért esett szét a Habsburg-monarchia, hogyan jöttek létre az utódállamok, ha azt sem sikerül követni, mi folyik ma a saját életünkben, a közvetlen közelünkben?

A magyar és a román sajtó kényszerhelyzetben van. A magyar inkább, a román kevésbé, de azért a szűkülő publikálási lehetőség, a torzuló műfajok, az általános leegyszerűsítés, szenzációhajhászás és konfliktusorientáltság nem segíti sem a tájékozódást, sem a társadalmi vitát. A magyar sajtóban mindent visz az, ahogyan az országos tisztifőorvos személyén, valóban suta megszólalásain szórakozik az ország. Az adatszolgáltatás ordítóan következtelen, hézagossá és ellenőrizhetetlen, de ezen alig akad fenn valaki. A román sajtóban látszólag minden pontos, naprakész, kényszeresen szabályozott. Betegszámok, halálozási számok, járulékos betegségek adatai ömlenek ránk naponta a megadott órában, a megadott séma szerint. Mégsem áll össze a kép, épp a látszólagos szakszerűség, a túlbuzgóság, a teátrális „járványellenes harc” teszi követhetetlenné, mi zajlik.

A The New York Times és a The Washington Post híreit követem a magyar és a román sajtó mellett rendszeresen. Más sajtólépték, mint a kelet-európai, de bizonyos (aggasztó) trendek megfigyelhetők. Az amerikai lapok „illusztrálják”, „szemléltetik” az előre levont következtetéseket. Elsősorban azt, hogy a járvány veszélyes, veszélyesebb annál, mint amennyire a járványintézkedések miatt elégedetlenkedők gondolnák. Emberi történeteket halmoznak – olyankor, amelyek a veszélyérzetet növelik, igazolják. A történetfüggőség amúgy is meghatározó. Érzelmi azonosulást várnak az olvasótól, cserébe könnyen be-

látható, megérthető narratívákat kínálnak. Történetek az idősek otthonából. Történetek a koronavírussal fertőzött kamaszok életéből. Történetek a járvány „frontvonalán” harcoló orvosok, asszisztensek mindennapjaiból.

Megjelennek közben az infografikák, a tényfeltáró riportok is (a magyar és a román sajtóban ismeretlen eszközökkel, információs merítéssel). Minden illeszkedik a háborús logikába, ez a tényirodalom sem más, mint illusztráció. Mikor, mitől lehetne más? Valószínűleg akkor, ha nem lenne ennyire kompakt a járvány- és világmagyarázat.

Vonható-e bármilyen párhuzam a száz évvel ezelőtti háborús narratívák, a 19. század végének, 20. század elejének diskurzusaival? Ami most van, már több a spleennél. Nem egyszerű levertség és reményvesztettség, tapintható a harag, a feszültség. De ez még – időnként, bizonyos helyzetekben – a tényleges agressziót megelőző állapot.

2014-ben, az első világháború kitörésének évfordulóján még volt valamiféle felületes félelem attól, hogy „megint jön a háború”. Valami mágikus rettegés az ismétlődéstől. A háborúnak nem kellett „jönnie”, mert már javában folyt, a világ több pontján is, Szíriában, Irakban. A menekülthullám – akárcsak a múlt század elején – elérte Európát. A menekültekkel jöttek a háborús történetek, akarva-akaratlan benne élt a világ békésnek hitt fele a háborús hangulatban. Akár tudomást vett róla, akár nem. Akár magáénak érezte, akár nem. A világjárvány kitörésekor a háborús retorika azonnal újra megjelent és alakot váltott. Ezúttal nem a terrorizmus, a fundamentalizmus, nem a távoli országok távoli konfliktusai miatt. Hanem a mindenkit fenyegető közegészségügyi veszély miatt. Miért ezekkel a harctéri metaforákkal magyarázták a kialakult helyzetet? Miért a kórházakat nevezték „küzdőtereknek”, az egészségügyi dolgozókat a „frontvonalon harcolóknak”? A járványintézkedések megszegőit szabotőröknek?

Valószínűleg a háborús séma a legegyszerűbb és leginkább kéznél lévő séma. Az utóbbi években tudatosan vagy tudattalanul mindenki hozzászólt. Ez az, ami igazolja az irányíthatóságot, a hatalomkoncentrációt, a hatalmi önkényt. Amelyben igazolhatóan feladható az állampolgári felelősség, a közösségi részvállalás, a kooperáció, az innováció, a helyzetfelismerés és az értelmezés. A demokráciavesztés utolsó stádiuma.

Bár a háborús retorika egységes, de a használata, értelmezése eltérő, és váratlan módon sodorta egymás mellé, tette egymás szövetségeseivé a legkülönbözőbb állásponton lévőket. A szabadságjogok elleni harcként, a legkiszolgáltatottabbak elleni háborúként értelmezték a megszorító intézkedéseket azok, akik úgy gondolták: az egységes, szigorú globális védekezés indokolatlan és káros. A populista, nacionalista politikai erők, Trump és Bolsonaro hívei is úgy vélték: a nemzeti értékek, a nemzeti biztonság, a nemzeti piacok elleni támadás folyik, amikor egészségügyi szakemberek és nem a politikusok mondják meg, lesz-e kijárási és gyülekezési tilalom, vagy sem.

Ebben az általános, globális hangulatban a mi kelet-közép-európai történelmünk, évfordulóink már nem is történelmi emlékként, emlékeztetőként, örökségként merülnek fel. Trianon „jelenidejűvé” vált és válik. Egyrészt a politikai döntés miatt, amely a trianoni szerződés aláírásának napját, június

4-ét hivatalos ünneppé nyilvánította Magyarországon. Másrészt azért, mert a járványsémákhoz hasonló keretekben fogalmaznak, gondolkodnak ezek a társadalmak.

Erdélyt elvették, „elvesztettük” – ez a kortárs magyar történészek elfogadott terminológiája. Trianon „tragédia” – ez az érvényben lévő magyar jogszabály fogalomhasználata. Tíz éve, amikor még volt magyar sajtó, az úgynevezett Romsics–Gerő-vitában – itt a *Mozgó Világ* hasábjain is – komoly erőfeszítések történtek ennek a leegyszerűsítő látásmódnak a kivédésére, árnyalására. Mindezek kudarcot vallottak. Miért? Túl a triviális okokon: a sajtó korlátozásán, illetve felszámolásán, az akadémiai szféra leépítésén, kiszolgáltatottá tételén mi az oka ennek a narratív beszűkülésnek, leegyszerűsítésnek? Hogy a háborús logika lépésről lépésre mindent felemészt. Legyen szó száz évvel ezelőtti eseményekről, jelenlegi, globális társadalmi vagy egészségügyi válságokról. Mi az oka, hogy mindig, mindannyian ugyanarról, ugyanúgy beszélünk – bármiről is legyen szó?

Ha csak annak a bizonyos Romsics–Gerő-vitának a tanulságait keressük, arra a következtetésre jutunk: azért nincs semmilyen változás és semmilyen előrelépés, mert még a szakmai-demokratikus viták jelentőségét értők, az abban részt vevők sem tartják be a vita szabályait, legfőképpen nem vonják le a következtetéseit, és nem is veszik figyelembe őket. A 2010-es Trianon-törvény és a Romsics–Gerő-vita után megjelenő kötetek zöme ugyanazokba a zsákutcákba fut bele, amelyek miatt ez a vita kirobbant és szerteágazott. A törvény értelemszerűen belekényszerít a leegyszerűsítő háborús logikába. Ezzel szemben nincs követhető, átlátható, egyértelmű alternatíva. Trianon „titkát”, „ismeretlen arcait”, Erdély „elvesztését”, Trianon-adomákat, aforizmákat találni a magyar könyvpiacra. Igazságtalan vagyok, van néhány fontos vitairata, elemzése az évtizednek, de ezekből hiányzik az uralkodó (és hatalmaskodó) narratíva átírásához szükséges fogalmi erő. Amely a ma embereit nem kényszeríti sem a győztesek, sem a vesztesek táborába, amely nem frontvonalakat húz meg vagy rajzol újra, nem tart fenn – szimbolikus szinten sem – háborús övezeteket, nem kacérkodik hamis kollektív identitások illúziójával, nem enged a politikai rítusoknak. Ha tulajdonképpen nincs akadémiai ellenállás, alternatíva, miben is reménykedünk?

Tíz évvel a magyar Trianon-törvény után Romániában is elfogadták a román Trianon-törvényt. Bevallottan válaszul a magyar jogszabályra. A román–magyar konfliktusok élességéhez képest lassú és visszafogott, ám nem kockázat nélküli reakció. Ha összevetjük a magyar Trianon-törvényt és a román, körülbelül ugyanazt a különbséget tapasztaljuk, mint amit egyébként a két ország kormányának és adminisztrációjának kommunikációjában tapasztalhatunk. A magyar jogszabály a trianoni összetartozás „valóságosságáról”, a trianoni tragédia következményeiről cikkezik. A románban nyoma sincs ilyen jellegű normatíváknak. Nincs semmilyen hangulati elem, nincs Istentől elrendelt történelemre való hivatkozás. Viszont pontosan meghatározza, ki hol, miként húzza majd fel az országzászlót, mit sugároz a közmédia, mi az önkormányzati és kormányzati intézmények szerepe a „trianoni szerződés jelentőségének tudatosításában”. Steril, száraz szabályalkotás.

A törvényalkotó azt is jelzi: ez a jogszabály nem a kisebbségek ellen irányul. „Meg kell mondanom, hogy Románia volt az egyetlen ország, amely a genocídium elől menekülő örmények számára menedéket biztosított” – érvel kisebbségi szempontból a törvény mellett Varujan Pambuccian örmény kisebbségi képviselő. Formailag elfogadható, tartalmilag visszafogott jogszabály. Az ördög persze a részletekben rejlik: meglehetősen nagy mozgásteret enged az önkormányzatoknak, a lokális intézményeknek. Várhatóan épp emiatt lesznek feszültségek az erdélyi megyékben. Ott, ahol az „összetartozás napjáról” a magyarországi kormányzati programnak megfelelően emlékeznek meg az erdélyi magyarok. Ha ti így, akkor mi is így – idén megkezdődik majd a játszómázás. Kikerülhető lett volna ez a csapda. Ha nincs magyar Trianon-törvény, nincs román se. Ha nincs magyar „elvették tőlünk Erdélyt” narratíva, nem jön rá a román válasz se. Az idén (a szász) Klaus Iohannis államelnök vádolta meg kvázi az erdélyi magyarokat, hogy el- vagy vissza akarják venni Erdélyt. Mennyivel zavarba ejtőbb lett volna, ha a magyar fél a 19. századi román autonómiatörekvésekről, a Duna menti köztársaság esélyéről beszél többet. Ha a nacionalista, irredenta nosztalgia és propaganda helyett mondjuk Jászi Oszkár öröksége kap nagyobb figyelmet. Arra mit lépett volna a román fél? És hogyan alakul a Trianon-kép, ha nem „Erdély elvesztéséről”, hanem a Habsburg–magyar monarchia szétesése utáni politikai-társadalmi reform sikereiről és kudarcairól vitatkozunk többet? Tágabb, mélyebb történelmi perspektívában. Elszalasztott esély az elmúlt tíz év. Az egyetlen kérdés ma már csak az, van-e lehetőség a kármentésre, a visszafordulásra, vagy tovább súlyosbodik ez a pseudoháborús beszűkülés. Mely beszűküléssel, lássuk be, az utóbbi években több választási kampányt is igen hatékonyan le lehetett vezényelni, több választást is meg lehetett nyerni. „Mocskos” haszon.

77

Hargitai Miklós

Templomok, cseresznyefák

Talán a karantén – hivatalos nevén a kijárási korlátozás – második hetében lehetett, hogy elkezdtek hiányozni a templomok. Az az egy, amelyikbe járni szoktam, meg az összes többi, ahová más időkben bármikor bemehetek. Mióta dolgozó ember vagyok, mindig volt egy, közel a munkahelyhez vagy útban a szerkesztőség felé, ahová be lehetett ugrani egy rövidebb-hosszabb... mire is? Nehéz ezt szabatosan megfogalmazni. A templom nyáron hűvösebb, télen egy kicsit melegebb, mint az utca. Odabent csend és nyugalom van, meg – ez a legfontosabb – templomszag (a transzcendens dolgokban haladóbbaknak: Istenszag), azaz tömjén, gyertyafüst, öreg bútorok, fülbe súgott bűnök és az ég felé szálló imák illata. Minden templomban más, de van bennük valami közös, és ha valamelyikből illatszert készülné, a gyakorlott templomjáró se tudná megmondani, hogy melyiknek a szaga, de azt atombiztosan megmondaná, hogy templomé.

Egyszóval hiányzik – most, hogy ezt itt leírom, már hónapok óta. A Batthyány téri Szent Anna az utcaszinttől lefelé vivő lépcsőivel, az üllői úti Örök Imáadás, amelyik a nevéhez illően állandóan nyitva van (életemben egyszer fordult elő, hogy zárva találtam, azon az estén, amikor az utolsó műszakot nyomtuk a *Népszabadságban*, és másnap már nem volt újság, csak ezt akkor még nem tudtuk; ott álltam a szatyraimmal, bennük a billentyűzet, az egér, a bögrém, a kanalam meg a gyerekek nyunyókái; igen, ezzel is gazdagabbak lettünk most a karantén alatt, nekem meg úgy alakult az életem, hogy egymás után három gyermekem nőtt föl a különféle szerkesztőségi épületekben, részben a kollégák felügyelete alatt, mert a napilapos újságírás nem különösebben családbarát műfaj, és így tudtuk megoldani, hogy lássam is őket néha, meg ha kell, a lelkjükre is rá tudjak nézni, és az éveken át tartó jelenlétük tárgyi lenyomatai lassan benépesítették az íróasztalaimat; ott álltam tehát a sötétben a szatyrokkal, hogy elmondjak néhány hálás mondatot a Corvin negyedben töltött évekért, de az ajtó zárva volt), meg 2017 februárja, vagyis a népszavás évek kezdete óta a Teréz-templom az egykori Gólya áruház szomszédságában.

A Teréz-templom hagyományosan délelőtt 12-ig, illetve délután 15 órától fogadja az ügyfeleket, de most csak délelőtt üzemel. Már az is furcsa, hogy mellette az iskola üres, és az udvara, amely iskolaudvar is egyben, március közepe óta szintén le van zárva. Ha így marad, valamit kezdeni kell majd a cseresznyékkal. Az udvart valamikor végigültették vad alanyra oltott, rózsaszín virágú díszcseresznyékkal, amelyek csak virágoznak, de nem teremnek ehető gyümölcsöt, ám az egyikben az alany erősebbnek bizonyult, és azon minden évben van termés: apró szemű, későn érő, kesernyés vadcseresznye, ami szerintem az összes gyümölcs közül a legfinomabb. Nem tudom, bűnnek számít-e, de bevallom, én az elmúlt három nyáron be-beszöktem a templomudvarra, és jókat eszegettem a rajtam kívül csak a környék madarai által fogyasztott vadcseresznyéből. Arra, hogy milyen finom, pont harminc évvel ezelőtt, egy svédországi biciklitúrán jöttem rá, ahol amúgy éppannyira híján voltunk a templomoknak, mint most. Leginkább erdők és tavak között kerékpároztunk, amit megkönnyített, hogy az országban két magyarországi erdőterület és 46 ezer tó van. 1990 volt, és július, ami arrafelé a vadcseresznye érési ideje, és mivel az áfonyán, a vadmálnán és a vadcseresznyén kívül más gyümölcszel nem nagyon találkoztunk, hát azt ettük, mert azt már akkor is tudtuk, hogy vitaminra szükség van. (Mellékszál, de egy hónap alatt jutottunk el Stockholmtól Berlinig Dánián keresztül, és éppen akkor értünk a német fővárosba, amikor már szabad volt az átjárás a keleti és a nyugati városrész között, a szovjet csapatok távozóban voltak, mi pedig egy kicsit úgy éreztük magunkat, mint Hemingway, amikor fölzsabadította Párizst.) Úgyhogy bennem az a templom árnyékában növekvő vadcseresznye mindig svédországi emlékeket idézett – a három évtizednyi távolságra való tekintettel talán szabad azzal a megfogalmazással élnem, hogy régi nyarakat –, és már előre sajnálom, hogy idéntől nem lesz benne részem.

Hogy miért nem, arról majd később, mert még a templomokról is van mesél-nivalóm. Azaz konkrétan egy templomról, a zugligeti Szent Családról, amely arról nevezetes, hogy 1989-ben vendégül látta a Magyarországon keresztül az

NSZK-ba szökni akaró NDK-sokat (ki gondolta volna akkor, hogy egy év múlva simán átmehetnek, és a berlini falból is csak annyi marad, amit kényelmesen haza tudok hozni a zsebemben?). A karantén kezdete óta a zugligeti templom is zárva van, de vasárnap délelőtt az előterét kinyitják – lehetséges, hogy más délelőttökön is, de hétköznap még nem jártam arra –, hogy a lelki töltekezésre vágyó vándor beléphessen. A Szent Család katolikus templom, ugyanúgy, ahogy a Szent Anna, az Örök Imádás vagy a Teréz, állandóan ég odabenn az örökmécses, vasárnaponként misék vannak, nem istentiszteletek vagy alkalmak, mint a protestánsoknál. A katolikusok számára a vasárnapi mise közösségi élmény – lehetséges, hogy a protestánsok is hasonlóképpen vannak vele, de arról kevesebb tapasztalatom van –, azaz van az egésznek csapatépítő, összetartozást erősítő jellege, meg vannak különféle imaszándékok, amit úgy kell elképzelni, hogy egy adott misén az egész nyáj egyvalakiért (egyvalakinek a valakijéért) imádkozik; mondjuk gyógyulásért, családi konfliktus megoldásáért, elveszített állás helyett egy másik megtalálásáért.

Aki maga is katolikus, annak ez így természetes, Jézus is azt mondja: „Ha ketten közületek valamiben egyetértenek, és úgy kéri, megkapják. Ahol ugyanis ketten vagy hárman összegyűlnek a nevemben, ott vagyok közöttük.” Tehát jól van ez így, megvan hozzá a kellő bibliai alátámasztás – csak hát amikor nincsenek nyilvános misék, akkor ezek a közössé tett imaszándékok is kénytelenek várni a sorukra. Van azonban olyan is, hogy sürget az idő, és erre a problémára a Szent Családban azt találták ki, hogy kitétek az előtérbe egy táblát kis cetlikkel, ahová bárki felírhatja a maga megoldásra váró baját, aki pedig arra jár, az a feliratokat olvasva mégiscsak be tud kapcsolódni a közös imába. Le kell hozzá küzdeni vagy húsz lépcsőfokot, (fölfelé), de megéri: bár Budapest legdrágább kerületének egyik legelitebb szegletéről van szó, az a keresztemszet, amit ott kap az ember, többet elmond erről az országról, mint 2010 óta az összes nemzeti konzultáció meg miniszterelnöki évértékelő együttvéve.

Engem az érettségi előtti napokban sodort arra az élet, így hát jócskán akadtak a táblán a vizsgával kapcsolatos kérések is, de volt ott minden az esküvőtől a temetésig, a negyedik fázisú ráktól a kilakoltatásig, az elmaradt gyermekáldástól a sokadik vetélésig, az egyszerre munka nélkül maradó két szülőtől a külföldön ragadt egyetemistáig. Föltűztem én is a saját cetlimet, és aztán imádkoztam másokért, arra (is) gondolva, hogy talán az én kérésemhez is csatlakozik majd egy-két fohász. Régi szereplő a piacon a katolikus egyház, ki van találva minden – ha lenne cégtáblájuk, a címer fölé egy nagyon-nagyon kicsi évszámot írhatnának, mondjuk egy 33-ast, ha azt a pillanatot tekintjük az alapítás időpontjának, amikor Jézus megbízta Pétert a franchise megszervezésével, alulra pedig azt a szerénytelenül őszinte állítást: „Nem ma kezdtük.” Mise viszont immár két hónapja nincs (mire a lapszám megjelenik, már valószínűleg lesz, de a lapzártánk épp egy nappal előzi meg a miniszterelnök régen várt bejelentését a budapesti korlátozások remélhető feloldásáról). Illetve van, de nem analóg, hanem digitális: a Facebookon és a YouTube-on közvetítik gyakorlatilag az összes nagyobb templomból, beleértve a római Szent Péter téren álló bazilikát is, ahol az idei húsvéti szertartáson csak a pápa és néhány segí-

tője lehetett jelen, mindenki más kizárólag a közösségi médián keresztül tudta követni az eseményt. Természetesen közvetít a Teréz meg a Szent Család is, tehát az egyszeri hívó nem marad lelki táplálék nélkül, de azért az mégsem ugyanaz: hiányzik a templomszag, hiányzik a többi ember – és a cseresznye is, nyilván.

Apropó cseresznye: valakinek szívesen átadnám a titkot, hogy a Teréz templom és az iskola közötti fasorban az egyik fa termése ehető. Az ötödik vagy a hatodik lehet a Nagymező utca felől számolva, és onnan lehet felismerni, hogy cseresznyeérés idején tele van madárral (meg alatta a fa hullott cseresznyével). Nekem sajnos már nem lesz alkalmam fogyasztani belőle, mivelhogy elköltöztünk, és ez most nem olyan virtuális múlt idő, mint az előbbi, hanem valódi: a május elsejei *Népszava* már egy új, a belvárostól jóval távolabbi szerkesztőségben készült. Ezt nemhogy az olvasók nem vették észre (szerencsére), de többnyire az újságírók és a szerkesztők sem, mert hónapok óta home office van, de ha egyszer vége lesz, akkor egy vatta új irodába fogunk majd bemenni, és (nem mindenkinek, de nekem személyesen mindenképpen) a templom-, illetve a cseresznyefa-helyzetet is fel kell majd derítenem a környéken. Hála az égnek, egy udvarlásból kifolyólag van némi helyismeretem arrafelé, méghozzá abból az évből, amikor a szovjet katonák elhagyták Berlint. Minden mindennel összefügg: én bizony ugyanabban az ügyben bicikliztem akkoriban Észak- és Nyugat-Európában, ami miatt előtte meg utána azokat a kispesti utcákat jártam. Úgy sejtem, hogy a templomok ugyanott állnak most is, de a faállomány harminc év alatt alighanem sokat változott – és akkor azokról, akik a fák alatt egy nem egészen ilyennek képzelt jövőről álmodoztak, még nem is beszéltünk.

80

Dalos György

Kim Dzsongun és egyéb hiányok

Berlin, otthon, 2020. május 9.

Ülvén az önkéntes vesztegzárban – az oroszok a maguk aranyos módján udaljonkának, mondjuk így, távollétkének becézik – április közepe óta figyelem, mi a helyzet Kim Ir Szen unokájával, Kim Dzsongil fiával. Az unoka azzal került a nemzetközi érdeklődés sugarába, hogy idén nem kereste fel államalapító nagyapjának monumentális emlékművét. Mindeddig évről évre megtette, és pedig nem egyedül, hanem Phenjan ujjongó polgárainak kíséretében. S minthogy utoljára a nemzeti ünnepnek számító alkalom előtt három nappal látták nyilvánosan, egyre több hír terjedt el súlyos betegségről, netán haláláról. Az első változat szerint Kim Dzsongun átesett volna egy kockázatos szívműtéten, de továbbra is életveszélyes állapotban tartózkodik Vonszanban, a Phenjantól kétszáz kilométerre fekvő tengerparti üdülővárosban. Kandi kémholdas felvételek még a különvonatát is lekapták, éppen csak a lakását nem tudták becserkészni.

Felröppent a hír, hogy Pekingből csapatnyi orvos indult hozzá sürgős segélynyújtás céljából. A titok kapcsán különféle, olykor egymással vitatkozó nyilatkozatokat közölt a dél-koreai, japán és tajvani média, spekulációk özöne látott napvilágot a párt- és államvezető betegségeiről, esetleges utódjáról, valamint halálának világpolitikai következményeiről. Maga Trump elnök is megszólalt, mint igazi jó barát, s a Fehér Ház előtt szavatolta, hogy Kim él és virul, bár ő erről egyelőre nem mondhat közelebit.

Vadászösztönöm arra sarkallt, hogy a legtisztább forráshoz forduljak: némi keresgélés után eljutottam a KCNA, az észak-koreai hírügynökség portáljához, amelynek orosz nyelvű változata is létezik. Bár ennek tartalma 95 százalékban propaganda, elég gyenge nyelvi minőségben, mégis különrovata van, amely a „tisztelt legfelsőbb vezető” konkrét aznapi elfoglaltságát ismerteti. Ebből kiderült, hogy Kim Dzsongun távolléte, talán a vírussal összefüggő – lám, nekem is van verzióm! – udaljonkája alatt főleg üdvözlő táviratokat küldött és kapott államférfiaktól és politikusoktól. Így például szinte egyidejűleg gratulált neki Zjuganov kommunista és Zsirinovszkij nemzeti-populista pártvezető a tavalyi vlagyivosztoki Kim–Putyin-találkozó kerek első évfordulója alkalmából. Világos, hogy ezeket a sürgönyöket a főnök helyett valamelyik beosztottja adja fel és veszi át, ehhez tehát nem kell felkelnie kórágýából. Mégis furcsállottam, hogy mi a szösznek ünneplik ezt a még alig elmúlt évnapot. Másnap aztán megtudtam, hogy az Orosz Föderáció phenjani nagykövete ugyanezen apropóból virágkosarat küldött Kim Dzsongunnak, és hogy ezt a szép ajándékot egy „megfelelő munkatárs” vette át. Ezen őszintén meglepődtem, mert úgy gondoltam, hogy ha a világ egyik legnagyobb országának oda akkreditált fő diplomatája ekkora gesztussal él, akkor azt az állam- és kormányfőnek személyesen illene fogadnia.

Kivéve, ha – és innen tovább mehet a találgatás. Május 2-án mintha valami megoldódott volna a rejtélyből: a KCNA és a Rodong Szinmun pártlap egyszerre tette közzé azt a videót, amelyen Kim felavat egy műtrágyagyárat – látni, amint kettévágja a szalagot, beszélget a helyi vezetőkkel, és elvonul az őt lelkesen köszöntő munkahelyi kollektíva előtt. A dolgozók valamennyien maszkot viselnek, ami egyébként új információ ahhoz képest, amit eddig a pandémia témájában a Koreai Népi Demokratikus Köztársaságból kaphattunk. Azóta újabb kép nincsen, ám naponta jönnek a táviratok és a virágkosarak, mi több: legutóbb az észak-koreai és kínai vezetők között „szóbeli üzenetváltásra” került sor, amely a két kormány együttműködését dicséri a koronavírus elleni közös küzdelemben. Igaz, a pekingi Renmin Ribao honlapja szerint arról volt szó, hogy Kína segít Észak-Koreának – vagyis a Magyarországról jól ismert módon maszkok millióit röpíti a phenjani repülőtérre, de hát ez is valami. Különösebb, hogy a műtrágyagyári epizód óta láthatóan megcsappant a világmédia érdeklődése Kim Dzsongun hol- és hogyané iránt. Kicsit zavarban zárom le ezt a jegyzetet. Mert az, hogy a világ legelszigeteltebb, legalább hatvan éve karanténban élő állama ilyen perfekt módon őrzi a titkait, érthető. De az, hogy egy sötét zsarnok csupán a távollétével hetekre lenyűgözi a külvilág figyelmét – 80 millió új említés a neten! –, az rólunk, híréhes leselkedőkről – igen, mea culpa, rólam is – elmond valamit.

Egyfelől: ennyi madárcsicsergést berlini utcán még nem hallottam. Verőfényes tavaszi délután, zöldellő falombok között, igencsak gyér autóforgalom mellett mintha a város maga idomulna a természeti környezethez. Ökológusok, klímaügyi szakemberek és aktivisták is arról győzködnek, hogy a válság távlatilag akár hasznot is hajthat, lám, a légi közlekedés leállása máris csökkenti a levegőszennyezést – tessék csak mélyen lélegezni a maszk alatt! Ennyiben viszontagságainknak, úgymond, üzenete van, időszerű rilkei szót az emberiséghez és az egyes emberhez: „Változtasd meg élted!” Ebben az irányban tapogatóznak a párhuzamos internetes felkérések, miszerint mondjak véleményt: jobb lesz-e a világ „utána”, tanul-e a Homo sapiens a globalizáció, a növekedés, a túlhajtott technika ártaibaiból, vagy éppenséggel javíthatatlan, kérjük, Herr Dalos, válaszoljon ezekre kérdésekre, kívánt terjedelem szóközökkel együtt 4000-5000 jel, határidő, június 8.

Másfelől: reggel elindulok az Edeka nevű közértbe, kettő is van a közelben, hetente egyszer pedig A.-val együtt az Aldiba, hogy beszerezzük az időszerű érlelt és háztartási cikkeket. Nekem személyes szükségleteimhez tartozik a csökkentett cukortartalmú vaníliás vagy csokoládés „felhőcske”, valamint néhány gyümölcsfésülés, de a konyhához hús, hal, sajt, tojás, olaj, zöldség, a fürdőszobához mosószer, toalettpapír s más egyéb is kívántatik. Egyre gyakrabban tapasztaljuk, hogy mindezeket a javakat már nem tudjuk egyszeri vásárlással beszerezni. Először az egyik, majd a másik Edeka foghíjas felületekkel, majd az egyik szupermarket két nappal később „Geschlossen” felirattal fogad – szóval bezárt, áruk vagy vevők, esetleg mindkettő hiányában. További néhány nap múlva a még működő Edekából eltűnik a luxuscikknek aligha nevezhető tojás. Igaz, a német rendesség jegyében külön feliratok értesítik a vásárlót az átmeneti szállítási gondokról, megértést kérve és jobbulást ígérve.

Mindazonáltal a látvány gyanúsán emlékeztet a régi szép áruhiányokra. A keletnémet végeken egy ismeretlen szerző vicces kétsorosban reagál a helyzetre: „Üres polcok, zárt határ, / az NDK visszavár!” No, nem, a szocializmus sem veszélyként, sem reményként nincs napirenden, de a kapitalizmusra sincs okunk irigykedni a következő pár év miatt. Miközben türelemmel viselem a deficit piaccgazdaságot, feltűnik, hogy a helyzetről szóló bíráló szavak valamelyest reám is vonatkoznak. Ha kilépek, kezemben a polietilén bevásárlótáskával a boltból, a zsákmányolt csemegékre ragasztott cédulák elárulják, hogy legalább három földrészről származnak. Csak almából ötféle kapható, Chile, Dél-Afrika, Spanyolország verseng a kegyeimért, miközben a német fákról szinte ingyen potyog az alma. A kávé, a tea, a csirkehús, a bor jó része olyan országokból érkezik, amelyeket jelen körülmények között se megközelíteni, se elhagyni nem tudnék. Márpedig a korlátlan és most is akadálymentes áruforgalom nélkül elképzelhetetlen volna ez a hézagos, de még mindig bőséges kínálat. Másik gyöngém a szabad mozgás vágya, amelyet nyilván a vasfüggönyös időkből örököltem. Hát hogyne ülnék repülőre, ha interneten tíz perc alatt a világ bármely tájára megválthatom a jegyet, foglalhatom a hotelszobát – mondjuk szerény anya-

gi lehetőségeimen belül. Ez pedig azt jelenti, hogy a tőkés globalizációtól ösztönös, mit tagadjam, szocialista berzenkedésem ellenére elfogadom, amit nyújt: része vagyok a nemszeretem rendszernek.

*

Nagyon nehezen vajúdik a döntés, hogy a Frankfurti Könyvvásár október 14-én megnyisson-e, vagy sem. Néha az az érzésem, hogy a Börsenverein, a német könyvkiadók egyesülete titokban már meghozta a nemleges választ, csak éppen, mint Arany János mondaná, „hogy a nehéz követség / nagyon zokon ne essék, szavában ingadoz”. „Rugalmas. különleges” vásárról beszélnek, amely teljes mértékben érvényt szerez az egészségvédelmi szempontoknak, s ugyanakkor szavatolja az üzleti és kulturális sikert. Jelszava: Világot mozgató eszmék, a fővendég Kanada szlogenje pedig: Egyedülálló többséleség. A résztvevők több mint száz országból már bejelentkeztek – a szakmabéliek, az írók, újságírók és magánérdeklődők száma tavaly túllépte a háromezretet. A nyitásig 158 nap van hátra, s a végső szót Hessen szövetségi tartomány mondja ki.

Jóllehet idén lesz új könyvem, és a kiadóm valószínűleg fellépést is szervez hozzá, nem emiatt gondolok aggódva a kilátásokra. 1983 óta minden évben ellátogattam a Buchmesse-re – kivéve 1986-ot, amikor hazám hatóságai úgy vélték, hogy kiutazásom „közérdeket sért”. Eleinte csupán nézőként jártam ott, beleszédülve a vásári forgatagba, majd 1990-től szerzőként és íróársak moderátoraként, 1995-től pedig az 1999-re szervezett magyar fővendégség kurátoraként. Azt a négy esztendő-t valamiképpen pályám csúcsaként éltem meg, barátokat s a dolog természetéből adódóan ellenségeket is szereztem. Ott jártam 2002 őszén, amikor Kertész Imre elnyerte az irodalmi Nobel-díjat. Ő maga nem volt jelen, úgyhogy Esterházy Péterrel álltuk a sarat, tucatsyi interjúban méltatva a díjazottat. Azt hiszem, minden pavilont bejártam, valamennyi mozgólépcsőn és „via mobilen” végigsiklottam, szinte úsztam a tömegben. Épp ez a bökkenő: ha valami szűken járványügyi szempontból gondot okozhat Frankfurtban, mint ahogyan a tavaszi Lipcsei Vásár lemondásakor is (ld. *Mozgó Világ*, 2020. április) fő szempont volt: az embersűrűség. Képtelenség megoldani az összeszorult standok között a kétméternyi távolságot, nem is szólva arról, hogy a reggeli nyitásra zsúfolt földalattik és buszok szállítják a közönséget a főbejárathoz. (Lipcseben a vásári járaton, a 16-os villamoson ingyenes a közlekedés.) A parkolás közel s távol reménytelen, tömve lesznek a vonatok, és csúcsforgalom várható a repülőtéren. Nem is tudom, mitől könnyebbülnék meg jobban, mielőtt az esélyeket mérlegelve „fej vagy írás” képlettel feldobnék egy tízcentes pénzérmét.